

ŠETŘENÍ POSTOJŮ A ZKUŠENOSTÍ DĚTÍ S ALKOHOLEM

Petr Novotný

Pedagogická fakulta UP Olomouc

Problematika konzumace alkoholických nápojů je v literatuře poměrně často diskutované téma. Nebudeme tuto diskusi reprodukovat, ale připomínáme jednu její slabinu - totiž že v této diskusi padají různá tvrzení, která jsou empiricky jen slabě podložena, často pouze osobní zkušeností autora - praktika. Je tu tedy dobrý důvod ke stále novému mapování situace v oblasti konzumace alkoholu dětmi.

V šetření, z něhož vychází následující příspěvek, byla rozhodující snaha o popsání rizikových charakteristik populace jednoho ročníku konkrétní brněnské sídlištní základní školy (takřka jíc na zakázku). Autoři šetření viděli především těchto pět úkolů: 1. orientačně zmapovat zkušenosti dětí s alkoholem, 2. popsat roli školy a vrstevnické skupiny v souvislosti s alkoholem, 3. identifikovat postoje dětí k alkoholu, 4. prověřovat roli rizikových faktorů, 5. prověřit vztahy mezi konzumací alkoholu a jiným disociačním chováním.

Šetření bylo v zájmu efektivity konáno dotazníkovou metodou a vzhledem k relativně malé výzkumné populaci (asi 90 dětí) jsou veškeré dále uváděné závislosti výsledky příslušných testů pro tabulky 2 x 2 .

Jeden z mýtů, který byl výsledky šetření zpochybněn, je mýtus party vrstevníků jako zdroje dětských zkušeností s alkoholem. V drtivé většině děti poprvé ochutnávají alkohol v domácím prostředí - 90 %, dále v restauraci (30%), s partou (16%) i na jiných místech. V rodině není konzumace alkoholu žádnou vzácností - 15% dětí uvedlo, že v jejich rodině někdo konzumuje alkohol denně. Polovina dětí ochutnala alkoholické nápoje vícekrát, ale zároveň všichni svorně tvrdí, že nepijí ani neochutnávají alkoholické nápoje pravidelně.

Pro školu bylo jistě zajímavé, že ani ona není prosta alkoholických nápojů. 41% žáků uvedlo, že se s nimi setkaly v prostorách školy a 8% přiznává, že už sami alkohol do školy přinesly. Alkohol není ostatně dětem ani zdaleka nepřístupný. 9% z dětí už samy někdy koupily nějaký alkoholický nápoj a 55% uvedlo, že alkoholický nápoj někdy koupil některý z jejich kamarádů.

Mezi dětmi jsou velmi rozšířené rizikové postoje ve vztahu k alkoholu. Souhlas asi poloviny dětí si např. získaly výroky: "Co piju nebo nepiju je čistě moje věc", nebo "Mám právo dělat si se svým tělem co chci", s výrokem "Ke každé oslavě patří pití" souhlasí dokonce 80% dětí. V měření významu pojmu alkohol sémantickým diferencialem sice děti v drtivé většině jednoznačně identifikují alkohol jako "škodlivý", "nebezpečný", či "špatný", na druhé straně jim to však nebrání v tom, aby jej ve vzácné jednotě označili za "společenský". Zdá se tedy, že po informativní stránce je vliv na děti dostatečný, kdežto co se týče formativního působení, přejímají děti naprosto jednoznačně chyby dospělých. Při hodnocení pojmu alkohol také převládají - ne už tak výrazně, nicméně stále jednoznačně -

hodnocení jako "nepřátelský", "hříšný", "nepoctivý", "vinný", "nemilosrdný" a "krutý", a také "neúspěšný", "neinteligentní", "nevědomý" a "hloupý". Tato tendence k negativnímu hodnocení alkoholu je na jedné straně přínosem, na druhé straně tyto stereotypy mohou sebou nést riziko příklonu k alkoholu v krizových životních situacích.

Už ve fázi vývoje postojů k alkoholu, ve které děti zastihlo naše šetření, se projevila souvislost (obojí na hladině významnosti 0,05) určitých rizikových faktorů a míry intenzity zkušenosti s alkoholem. Bohatší zkušenosti s alkoholem mají děti s vyšší mírou disociačního chování (přiznává opisování, záměrné lhaní rodičům, „byl za školou“, „někdy něco zcizil“, prohrál více než 100 Kč na hracích automatech apod.), taktéž děti vykazující silnější rizikové postoje (souhlas výše uvedenými výroky). Pro přesnost: za jedince s vyšší zkušeností s alkoholem byli považováni ti respondenti, kteří splnili alespoň dvě z následujících podmínek: uvedli že 1. ochutnali nejméně dvě kategorie alkoholických nápojů, 2. pili alkoholické nápoje vícekrát, 3. byli už alespoň jednou opilí.

Zajímavá zjištění přineslo také paralelní šetření intenzity zkušenosti s kouřením. Ukazuje se, že přestože je prokazatelná souvislost mezi mírou zkušeností s oběma drogami (hladina významnosti 0,0025), je přístup dětí k oběma drogám velmi odlišný. U kouření se - na rozdíl od alkoholu - objevuje silná individuální rozdílnost - 30% dětí nekouřilo nikdy, naopak 14 % více než desetkrát. Rozdílnost se ale projevuje i jinak: zatímco souvislost mezi zkušeností s alkoholem a subjektivním pocitem vyšší kritizovanosti ve škole ze strany učitelů se prokázat nepodařilo, podařilo se statisticky prokázat souvislost mezi pocitem kritizovanosti a intenzitou kouření (hladina významnosti 0,05%). Lze předpokládat, že pokud jsou takto rozdílné i zkušenosti se dvěma socializovanými a velmi běžnými drogami, budou rozdílné i zkušenosti s drogami nelegálními. Představa vzniklá pohledem zvenčí, že je „droga jako droga“, je zřejmě jen ztěžlivá i u alkoholu a kouření.

Šetření tedy orientačně zmapovalo kontakty sledovaných dětí s alkoholem. Zdá se, že ve věku 14-15 let, jenž lze označit za první zlomové období ve vývoji patologických vztahů k alkoholu, je možno hovořit o vyčleňování skupiny dětí, které jsou zkušenostem s alkoholem otevřenější.

Pramen

Butulová, A., Novotný, P., Trávníčková M.: Alkohol a žáci osmých tříd (závěrečná výzkumná zpráva k ročníkové práci). Ústav pedagogických věd FF MU, Brno 1995.

Mgr. Petr Novotný
katedra pedagogiky
Pedagogická fakulta UP
tř. 17. listopadu 6
771 40 Olomouc